

STRATEGIE SYSTÉMOVÉHO ZPŘÍSTUPŇOVÁNÍ VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ STUDENTŮM SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM V ČR

KLÍČOVÁ TEZE

Studenti a studentky se zdravotním postižením jsou nedílnou součástí akademické obce vysokých škol a studentstva vyšších odborných škol. Výchozím bodem zpřístupňování jejich studia je respektování skutečnosti, že zajištění podmínek k jejich studiu ve smyslu „přístupný“ není něčím navíc, něčím „dalším“, ale že jde o součást celkových služeb, které vzdělávací instituce poskytuje. Tyto služby musí být zajištěny studujícím s postižením ve stejném rozsahu a kvalitě jako ostatním studujícím.

Úvod

Obecné nastavení subjektů, které se podílí na inkluzivním vzdělávání lidí s postižením v ČR, lze v současnosti označit jako vstřícné. Existuje však různá míra jejich informovanosti a porozumění komplexitě podmínek, které je nezbytné systémově zajistit, aby záměry nezůstaly v rovině obecných deklarací a „samozřejmých předpokladů“.

Obsah Strategie je v souladu se zněním Čl. 24, odst. 5 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, platné v ČR (dále Úmluva):

„Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost přístupu k obecnému terciárnímu vzdělávání, odborné přípravě na výkon povolání, vzdělávání dospělých a celoživotnímu vzdělávání bez diskriminace a na rovnoprávném základě s ostatními. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osobám se zdravotním postižením byla poskytována přiměřená úprava.“

Strategie zohledňuje charakteristické znaky vysokoškolského vzdělávání jako součásti terciárního vzdělávání (TeV) v ČR, zejména:

- vysoká míra autonomie jednotlivých vysokých škol (VŠ) a vysokých škol jako celku, kdy školy nejsou centrálně řízeny MŠMT,
- stav připravované transformace vyššího odborného školství, které t.č. spadá do gesce školského zákona, tj. mimo oblast vysokých škol; podle výsledku konečného řešení bude tento dokument dále dopracován,
- specifika českého prostředí.

Předpokladem naplňování uvedeného článku Úmluvy v oblasti vysokoškolského vzdělávání je realizace zejména následujících cílů.

AKTIVITA 1 - NORMATIVNÍ AKTY

a) Legislativa

Cíl 1 Legitimizovat požadavek zajištění přístupného vysokoškolského vzdělávání **explicitně ve vztahu k lidem se zdravotním postižením.**

Výstupy:

- 1.1 Příslušné zákony a prováděcí normy jsou v tomto smyslu změněny (stávající VŠ zákon) nebo vznikly nové (zákon o terciárním vzdělávání), přičemž:
- 1.2 požadavek na přístupné vysokoškolské vzdělávání, resp. terciární vzdělávání je v nich vyjádřen výslovně i ve vztahu k lidem s postižením,
- 1.3 důraz v jejich formulacích je kladen na zřetelné pojmenování rovného přístupu a nediskriminace v této oblasti.

- Cíl 2 Legislativně zajistit **zveřejňování informací** o přístupnosti vysokoškolských studijních programů uchazečům/studentům¹ se zdravotním postižením.
Výstupy:
- 2.1 Příslušné právní normy obsahují motivační nástroje pro zajištění vyššího počtu a kvality studijních programů přístupných lidem s postižením.
 - 2.1.1 Vysoká škola poskytuje akreditační komisi a MŠMT informaci o přístupnosti studijního programu.²
 - 2.1.2 Vysoká škola zveřejňuje informaci o přístupnosti studijního programu.³
 - 2.2 Jsou stanovena a zveřejněna „Kritéria přístupnosti vzdělávací instituce/programu“.
 - 2.3 Institucím/programům, které vyhovují kritériím přístupnosti, je udělován Certifikát přístupnosti.

- Cíl 3 Legislativně upravit **finanční nástroje** pro realizaci přístupu k vysokoškolskému vzdělávání osob se zdravotním postižením.

Výstupy:

- 3.1 Je realizován některý z modelů financování:
 - 3.1.1 Model I – úprava finančního normativu na studenta se zdravotním postižením; finanční prostředky obdrží vzdělávací instituce
 - 3.1.2 Model II – individuální granty na studium; finanční prostředky obdrží student s postižením
 - 3.1.3 Smíšený model
 - 3.1.4 Jiný t.č. nespecifikovaný model

b) Podpůrná opatření

- Cíl 4 Ve smyslu Úmluvy **doplnit / redefinovat** příslušná opatření zejména **v dokumentech**:
- 4.1 Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol,
 - 4.2 Národní akční plán inkluzivního vzdělávání v ČR,
 - 4.3 Národní akční plán sociálního začleňování.

- Cíl 5 Zpracovat **podpůrný nástroj** pro vysoké školy a subjekty činné v příslušných rozhodovacích a hodnotících procesech, který objasní význam pojmu „přístupné vysokoškolské vzdělávací prostředí“ a jak jej vytvářet.⁴

Výstupy:

- 5.1 Nově existuje **Metodika MŠMT** k zajištění rovných podmínek studia při zdravotním postižení (Minimální standardy přístupnosti).
- 5.2 Obsah Metodiky je podkladem pro stanovení kritérií přístupnosti – viz výstup 2.2.
- 5.3 Obsah Metodiky je jedním z podkladů pro hodnocení vysoké školy – viz výstup 8.1.

- Cíl 6 V návaznosti na Cíl 3 zefektivnit poskytování a využití fakultativních finančních prostředků na zpřístupňování vysokoškolského studia v rámci stávajících **dotančních programů**:

- 6.1 Fond rozvoje vysokých škol
- 6.2 Rozvojové programy MŠMT

- Cíl 7 Zajistit **investiční zdroje** k odstraňování stávajících architektonických bariér v institucích VŠ.

AKTIVITA 2 - PROCESY

a) Hodnocení a kvalita v rámci vysokoškolských institucí

- Cíl 8 Cíleně **hodnotit kvalitu** studijních programů a činnosti institucí **ve vztahu k přístupnosti** vysokoškolského vzdělávacího prostředí lidem s postižením.

Výstupy:

- 8.1 Do parametrů hodnocení kvality relevantními subjekty je zaveden „parametr přístupnosti instituce/programu“ lidem s postižením.
- 8.2 Hodnocení je pravidelně prováděno a zveřejňováno.

¹ Uchazeč/student = také uchazečka/studentka

² V rámci vyhlášky MŠMT č. 42/1999 Sb., o obsahu žádosti studijního programu, v platném znění

³ V rámci vyhlášky MŠMT č. 343/2002 Sb., o postupu a podmínkách při zveřejnění průběhu přijímacího řízení na vysokých školách, v platném znění

⁴ Vymezení obsahu pojmu „přístupné vysokoškolské vzdělávací prostředí“ je uvedeno v Příloze 2 tohoto dokumentu
Schváleno na zasedání Vládního výboru pro zdravotně postižené občany dne 27. května 2010

b) Poradenská centra na VŠ

Cíl 9 Zajistit podmínky pro optimalizaci počtu, zvýšení kvality a propojení činnosti poradenských center na VŠ zajišťujících systémovou **podporu studentům** se zdravotním postižením včetně metodické **podpory pedagogů a dalších zaměstnanců VŠ**.

Výstupy:

- 9.1 Vyjma vojenských a policejních vysokých škol má každá vysoká škola zajištěno poradenství v oblasti zpřístupňování VŠ, a to buďto vlastním poradenským centrem nebo ve spolupráci s jinou/jinými VŠ.
- 9.2 Poradenské služby na sekundárním i terciárním stupni jsou propojeny tak, aby uchazeči a studenti s postižením měli optimální míru podpory pro kompetentní rozhodování o volbě studijní cesty a pro úspěšný start a průběh studia na vysoké škole.
- 9.3 Činnost poradenských center je hodnocena, hodnocení je zveřejňováno.

c) Metodická podpora pedagogů a dalších zaměstnanců

Cíl 10 Zajistit podpůrné mechanismy zpřístupňování se zaměřením na pedagogy a další zaměstnance na vysokých školách.

Výstup:

- 10.1 Existuje ucelený systém variabilních vzdělávacích modulů a forem vzdělávání pro zaměstnance VŠ.

AKTIVITA 3 - INSTITUCIONÁLNÍ PODPORA

Institucionální subjekty participujících na realizaci přístupného vysokoškolského / terciárního vzdělávání jsou zejména:

Vládní subjekty

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Vládní výbor pro zdravotně postižené občany
- Rada vlády pro lidská práva
- Vládní rezort Lidská práva a menšiny
- Dle vyřešení otázky VOŠ – další subjekty

Nevládní subjekty

- Akreditační komise (pro vysoké školy v rezortu MŠMT)
- Rada vysokých škol
- Česká konference rektorů
- Národní rada osob se zdravotním postižením ČR
- další organizace osob s postižením, které nejsou sdruženy v NRZP ČR
- Asociace vysokoškolských poradců
- Asociace vyšších odborných škol
- Institut pedagogicko psychologického poradenství (IPPP)

Rámcový harmonogram realizace cílů Strategie

Iniciace Strategie a zajištění institucionální podpory	2009 – 2010
Aktivita 1 Úprava / tvorba Normativních aktů	2010 – 2013
Aktivita 2 Příprava a realizace Procesů	2009 – 2014

Přílohy

- Příloha 1 Kontexty Strategie systémového zpřístupňování vysokoškolského vzdělávání studentům se zdravotním postižením v ČR
- Příloha 2 Vymezení pojmu „přístupné vysokoškolské vzdělávací prostředí“
- Příloha 3 Článek 24 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením - Vzdělávání

Příloha 1

Kontexty Strategie systémového zpřístupňování vysokoškolského vzdělávání studentům se zdravotním postižením v ČR

Aktuální společenský rámec

- Stejně jako v jiných zemích, tak také v ČR byl v minulosti a v důsledku historického vývoje v oblasti vzdělávání lidí s postižením převažující přístup dnes označovaný jako segregáční. Jeho hlavním rysem byla cílená a výhradní koncentrace dětí, žáků a studentů do speciálních škol zaměřených na jednotlivé typy zdravotního postižení. Volba dítěte/rodiče dítěte pro možnost vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu (mainstreaming) prakticky neexistovala. V současné době je integrované vzdělávání v primárním a sekundárním stupni systémově zajišťováno školským zákonem z roku 2004.⁵
- Získání vysokoškolského diplomu bylo pro lidi s postižením v ČR až do 90. let možné víceméně jen v řádu jednotlivců. Těch, kdo měli pro studium buďto mimořádně příhodné osobní podmínky v podobě podpory rodiny nebo přátel a/nebo jej získali s mimořádným vypětím. Vysoké školy byly téměř bez výjimky bariérové a prakticky neexistovaly podpůrné nástroje pro tento typ vzdělávání.
- Dnes je přes řadu obtíží situace příznivější a počet studentů a absolventů se zdravotním postižením (ZdP) na vysokých školách se v ČR každoročně zvyšuje. Počty t.č. nejsou známy, kvalifikovaný odhad je cca 500⁶, přičemž se počítá s jejich postupným nárůstem. Očekávaný nárůst je dán mimo jiné i přirozeným demografickým vývojem „populace integrovaných“ v primárním a sekundárním školství, kteří dospívají do věku vysokoškoláků, a otázka další volby vzdělání je pro ně již aktuální. S nárůstem těchto uchazečů a studentů vyvstává i aktuální potřeba cíleného systémového řešení vzdělávání lidí s postižením i v oblasti vysokoškolského vzdělávání jako součásti terciárního vzdělávání. Dosažení tohoto stupně vzdělání je pro absolventy se zdravotním postižením, stejně jako pro absolventy bez postižení, klíčové z hlediska vyšší možnosti jejich pracovního uplatnění.
- V rámci VŠ vzdělávání neexistuje alternativa „speciální škola“, jediným možným řešením je integrované vzdělávání. Z tohoto důvodu je nevyhnutelné zajištění takových podmínek, tj. přiměřených úprav, které musí zajistit jednak stát, a to z dikce Úmluvy (článek 24, odst. 5)⁷ a jednak veřejné vysoké školy z dikce VŠ zákona (§21, odst. 2, písm. e), aby nedocházelo k systémové diskriminaci uchazečů/studentů se ZdP. Tyto podmínky by měly být zajištěny zejména existencí systémových opatření v oblasti legislativní, personální, pedagogické, ekonomické a technické a existencí podpůrných služeb, k nimž patří nastavení a zajištění fungování poradenského systému apod.
- Ačkoliv lze obecné nastavení veřejnosti i orgánů veřejné správy vůči inkluzivnímu vzdělávání označit za vstřícné, je potřebné velmi zřetelně a aktivně **prosazovat politiku nediskriminace**. V praxi to znamená zdůrazňovat požadavek, aby studenti s postižením měli **srovnatelné možnosti** pro VŠ vzdělávání jako studenti bez postižení. V současné době **není** realizace tohoto **závazku státu systémově řešena**.

K AKTIVITĚ 1 – NORMATIVNÍ AKTY

Oblast legislativy

- Obecně právo každého na vzdělání v české legislativě zajišťuje Listina základních práv a svobod (v článku 33).
- V oblasti VŠ vzdělávání je v současné době otázka přístupu ke vzdělávání v závazné právní normě zmíněna pouze ve dvou blíže nespecifikovaných ustanoveních zákona o VŠ⁸ takto:
*§1, písm. b): „Vysoké školy jako nejvyšší článek vzdělávací soustavy jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti a mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti tím, že **umožňují** v souladu s*

⁵ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

⁶ Do tohoto počtu nejsou zahrnuti studenti s dyslexií.

⁷ Znění celého článku 5 je uvedeno v Příloze 3 tohoto dokumentu.

⁸ Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, v platném znění (dále zákon o VŠ)

*demokratickými principy **přístup k vysokoškolskému vzdělání, získání odpovídající profesní kvalifikace a přípravu pro výzkumnou práci a další náročné odborné činnosti.***

§21, odst. 1, písm. e) Další povinnosti veřejné vysoké školy: „činit všechna dostupná opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole.“

- Soukromé školy tuto povinnost nemají zákonem stanovenou.

Uvedené formulace zákona jsou ve světle současného dění v ČR, Evropě i v celosvětovém kontextu velmi **vágní a neodpovídají potřebám systémového řešení** přístupnosti vysokoškolského vzdělávacího prostředí. Instituce v oblasti VŠ prostředí navíc různě chápou obecný pojem „dostupná opatření“ a „vyrovnávání příležitostí“, což se negativně odráží na existenci a kvalitě opatření pro zajištění přístupu k VŠ vzdělání pro tuto skupinu osob.

Oblast akreditací

- Aktuálnímu stavu v zásadě odpovídá i **vyhláška MŠMT⁹**, která je klíčovým dokumentem pro udělení/neudělení akreditace vysokoškolským studijním programům. Tato vyhláška se otázkami zajištění přístupnosti studijních programů a institucí cíleně ani okrajově **nezabývá**.
- **Akreditační komise**, jejíž členy ze zákona jmenuje vláda¹⁰, při svém posuzování a hodnocení studijních programů a institucí stanovuje kritéria, která přístupnost studijních programů a institucí studentům s postižením **nezohledňují**.

Oblast financování

- V současné době je zpřístupňování vysokoškolského studia podporováno z MŠMT, a to formou **fakultativních finančních prostředků** v rámci dotačních programů. Kvalita využití těchto prostředků je v důsledku absence systémového řešení poměrně variabilní.
- Uvedený způsob financování, které lze označit jako **nahodilé**, vede zpravidla k přesvědčení zainteresovaných subjektů, že
 - a) chce-li fakulta/škola přijímat studenty se zdravotním postižením, je to věc rozhodnutí jejího vedení a má si vše potřebné financovat sama, přičemž může požádat o grant, který nemusí získat,
 - b) získá-li pověřené pracoviště grant na řešení přístupnosti, bývá v některých případech nuceno managementem školy financovat i investice, které měla škola v plánu a které prioritně neslouží studentům s postižením;
 - c) fakulta/škola má právo říci, že z finančních důvodů studenty s určitým druhem postižení nepřijímá, a s jiným nikoliv, případně že vzdělávání studentů s postižením nemůže zajistit atd.
- Systémovým řešením pro zajištění nediskriminujících podmínek ve VŠ vzdělávání osob se zdravotním postižením je legislativní zajištění úpravy **finančních nástrojů** určených k adresnému pokrytí nákladů na „vyrovnávací“ služby. Tento prvek v ČR existuje v podobě finančního normativu na žáka/studenta s postižením a je realizován do úrovně středního školství. V oblasti vysokých škol v zahraničí existují různé modely financování, úprava finančního normativu na studenta je jedním, nikoliv však jediným z nich. Této klíčové otázce je potřebné věnovat zvýšenou pozornost zainteresovaných subjektů.
- Rekonstrukce budov a výstavba nových budov vysokých škol podléhá stavební legislativě, již se zajišťuje přístupné životní prostředí pro všechny (univerzální designe) včetně osob se zdravotním postižením. Problémy proto zpravidla bývají u zpřístupňování těch budov vzdělávacích institucí, kde rekonstrukce není v dohledné době plánována a stávají se tak překážkou pro studium zejména studentů s těžším postižením pohybu nebo orientace. Cílené vyhrazení **investičního zdroje účelově vázaných finančních prostředků** určených výhradně k **odstraňování architektonických a informačních bariér** studentů s postižením představuje významnou možnost pobídky vysokých škol směrem k přístupnosti VŠ vzdělávacího prostředí.

⁹ Vyhláška MŠMT č. 42/1999 Sb., o obsahu žádosti o akreditaci studijního programu, v platném znění,

¹⁰ § 83 až §85 zákona o VŠ. Akreditační komise podle svého statutu „hodnotí činnost vysokých škol a kvalitu akreditovaných činností a zveřejňuje výsledky hodnocení“, a dále „posuzuje další záležitosti týkající se vysokého školství, které jí předloží ministr a vydává k nim stanovisko.“

Oblast podpůrných opatření

- V rámci podpůrných opatření by mělo být zřetelně definováno, co je míněno „přístupným vzdělávacím prostředím na vysoké škole“ pro studenty a zaměstnance se zdravotním postižením a jak se provádí. Dosud na řadě vysokých škol panuje mylný názor, že vyřešením architektonické přístupnosti budov je „vyřešeno“ téma přístupnosti jako takové.
- Navrhovaná **Metodika MŠMT** k zajištění rovných podmínek studia při zdravotním postižení (Minimální standardy přístupnosti) bude / může být v případě jejího přijetí podpůrným nástrojem jednak pro vysoké školy při realizaci přístupného studia a jednak pro subjekty činné v rozhodovacích nebo hodnotících procesech VŠ. Metodika:
 - a) vymezí konkrétní podmínky přístupného vzdělávání v prostředí vysokých škol ve vztahu k lidem se zdravotním postižením včetně postupů pro jeho vytváření,
 - b) nastaví kritéria přístupnosti studijních programů v kontextu zdravotního postižení,
 - c) bude / může být podkladem pro udělení Certifikátu přístupnosti,
 - d) bude / může být jedním z podkladů pro hodnocení vysoké školy,
 - e) bude / může být vodítkem při zpracování kritérií pro přidělování fakultativních dotačních prostředků a jejich využití,
 - f) bude / může být jedním z podkladů pro stanovení nákladovosti finančních prostředků pro zpřístupňování studia studentům se zdravotním postižením.
- Při vzniku Metodiky se doporučuje efektivní využití zkušeností vybraných kvalifikovaných a kvalitních pracovníků z řad zaměstnanců vysokoškolských poradenských center a aktivní spolupráce s Asociací vysokoškolských poradců.

K AKTIVITĚ 2 – PROCESY

Oblast hodnocení a kvality vysokých škol

- Rada vysokých škol (RVŠ) je orgánem reprezentace vysokých škol podle zákona o VŠ.¹¹ Zřizuje pracovní komise pro různé okruhy činností (legislativní, ekonomická, pro vědeckou činnost atd.), mezi nimi také Komisi pro vzdělávací činnost a Komisi pro kvalitu vysokých škol a jejich hodnocení – tato komise úzce spolupracuje s Akreditační komisí.
- V Programovém prohlášení RVŠ na období 2006 – 2008 deklarovala zaměření pozornosti „k problematice vzdělávání handicapovaných osob s cílem vytvářet jim důstojné podmínky, aby mohly plnohodnotným způsobem absolvovat vysokoškolská studia v co nejširším spektru studijních programů a oborů.“ Bilanční a hodnotící zpráva o činnosti RVŠ za toto období potvrzuje, že tato část programového prohlášení nebyla realizována. Programové prohlášení RVŠ na období 2009 – 2013 v části Kvalita ve vysokém školství uvádí:

„RVŠ hodlá doporučit rozšíření používaných modulů / oblastí pro vnitřní a vnější hodnocení kvality vysokých škol o téma zpřístupňování vysokoškolského studia uchazečům a studentům se zdravotním postižením a jiným znevýhodněním a zaměřit pozornost na tuto problematiku.“

V případě naplnění tohoto záměru bude vytvořena jedna z podmínek motivace vysokých škol pro zpřístupňování studia.

Oblast poradenských center

- Poradenská centra / centra podpory studentům se zdravotním postižením na VŠ vznikala a vznikají nahodile a spontánně od roku 1992 zpravidla podle toho, kdo má na konkrétní VŠ o toto téma zájem a kapacitu a jací uchazeči o studium (jaký druh postižení mají) se na příslušnou školu hlásí. Tato centra mají zpravidla dva základní směry poradenství – první je zaměřen na samotné

¹¹ § 92 odst. 1 písm. a) zákona o VŠ. Zabývá se rozvojem, ekonomickým zabezpečením, právní úpravou, činností, organizací a řízením vysokých škol a zásadními věcmi dotýkajícími se rozvoje, činnosti a zájmů vysokých škol a jejich učitelů, studentů a zaměstnanců, zaujímá k nim stanoviska a doporučení pro MŠMT a jiné orgány a instituce. RVŠ projednává a přijímá stanoviska zejména k návrhům na přípravu, tvorbu a rozpis státních rozpočtových prostředků pro vysoké školy, zákonů a jiných právních předpisů, na zřízení (rozdělení, zrušení) vysokých škol, na organizaci a složení Akreditační komise a na zřízení a ustavení poradních orgánů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a na zřízení nebo zrušení ústavů a pracovišť v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, jejichž předmětem činnosti jsou věci vysokých škol a vysokoškolského vzdělávání.

- studenty / uchazeče a podpůrné služby pro možnost jejich studia, druhý je zaměřen na metodickou podporu pedagogů a dalších zaměstnanců VŠ, kteří spoluvytvářejí úroveň přístupnosti VŠ.
- Úroveň poskytovaných služeb v jednotlivých centrech je velmi variabilní, existují jak pracoviště špičková, tak i jiná, kde převládá spíše nadšení než odbornost.
 - Centra jsou financována zpravidla z rozvojových programů MŠMT, z projektů EU a sponzorských aktivit. Financování tohoto typu je závažným problémem, neboť neumožňuje systematický a kontinuální vývoj a realizaci řešení či opatření v oblasti podpory studia osob se ZdP. V praxi jsou opatření realizována z roku na rok, s nejistou budoucností, neprovázaně s dalšími subjekty v terciárním vzdělávání a s rizikovou udržitelností - je financován „pouze“ rozvoj, nikoliv provoz.

K AKTIVITĚ 3 – INSTITUCIONÁLNÍ PODPORA

Vládní úroveň

- V roce 2004 byl schválen strategický vládní dokument **Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením na období 2004 – 2009**, který obsahoval následující ustanovení směrem k VŠ:

„Předpokládá se další rozvoj možností vysokoškolského vzdělání pro občany se zdravotním postižením. Prostřednictvím dostupných normativních a finančních nástrojů bude stát dbát na zvyšování přístupnosti vysokých škol a zajištění nediskriminačního přístupu ke studentům se zdravotním postižením.“(článek IV.1.2)

- Před vznikem této strategie vznikly na počátku 90. let národní plány zaměřené na mezioborová řešení potřeb občanů se zdravotním postižením. V březnu 2010 byl schválen nový **Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010 – 2014**, v němž došlo oproti minulým plánům k doplnění opatření ve vztahu k vysokoškolskému vzdělávání.

MŠMT

- Aktuální **Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2011 -2015** obsahuje ustanovení:
„Ministerstvo bude podporovat studium smyslově, pohybově nebo obdobně znevýhodněných studentů případně studentů se specifickými vzdělávacími potřebami a zajistí systémové změny ve financování těchto aktivit.“

* * *

S ohledem na **komplexitu systémových řešení** přístupnosti vzdělávacího prostředí na VŠ lidem s postižením se jeví jako účelné vytvoření **samostatného akčního plánu**. Nevylučuje se tím, aby byl ve svých základních tezích součástí celkového národního plánu inkluzivního vzdělávání. Situace se zaváděním inkluzivního vzdělávání na vysoké školy se liší od obdobného procesu v primárním a sekundárním vzdělávání v tom, že primární a sekundární školství podléhá více normativním aktům a je tedy spíše možné tyto procesy ovlivňovat přes legislativu a různá nařízení subjektům, jimž školy podléhají. Oba stupně neobsahují „parametr autonomie“ v té míře, jako je tomu u vysokých škol, proto musí být proces zpřístupňování prostředí na VŠ veden více formou konsenzu. Shoda nebo akceptace akčního plánu vysokými školami v ČR může a měla by být vedena formou dialogu mezi subjekty zainteresovanými na inkluzivním vysokoškolském vzdělávání, které je podmíněno vytvářením přístupného vzdělávacího prostředí.

Pro vytváření přístupného vzdělávacího prostředí na VŠ je nezbytná participace subjektů na úrovni institucí i jednotlivých odborníků, mezi něž patří odborníci v obvyklém slova smyslu (speciální pedagogové, odborníci na oblast terciárního vzdělávání ad.) a dále **odborníci – studenti a absolventi VŠ se zdravotním postižením**.

Příloha 2

Vymezení obsahu pojmu „přístupné vysokoškolské vzdělávací prostředí“

pro účely realizace Strategie systémového zpřístupňování vysokoškolského vzdělávání studentům se zdravotním postižením v ČR

Pracovní verze 02, 12. 12. 2009

Východisko – klíčová teze:

Studenti a studentky se zdravotním postižením jsou nedílnou součástí akademické obce vysokých škol a studentstva vyšších odborných škol. Výchozím bodem zpřístupňování jejich studia je respektování skutečnosti, že zajištění podmínek k jejich studiu ve smyslu „přístupný“ není něčím navíc, něčím „dalším“, ale že jde o součást celkových služeb, které vzdělávací instituce poskytuje. Tyto služby musí být zajištěny studujícím s postižením ve stejném rozsahu a kvalitě jako ostatním studujícím.

Přístupné vysokoškolské vzdělávací prostředí je utvářeno

1. vědomím a uznáním, že:

- začleňování a nevyčleňování studentů a zaměstnanců se zdravotním postižením je v zájmu akademické obce a školy jako celku, jakož i subjektů činných v rozhodovacích a hodnotících procesech v oblasti vysokého školství,
- studenti/zaměstnanci s postižením mají obecně ve srovnání se studenty/zaměstnanci bez postižení zpravidla složitější podmínky pro studium/pracovní aktivity a mají potřeby vztahující se k úpravám studijních/pracovních podmínek odpovídající danému zdravotnímu postižení,
- a že tyto potřeby jsou *oprávněné*, tzn. legitimní a že při jejich uplatňování nejde o neopodstatněné úlevy a zvýhodňování, nýbrž o akceptaci dopadů funkčních limitů konkrétního zdravotního postižení,
- stejně jako ostatní studenti také studenti s postižením řídí své vlastní studium a jsou odpovědní za plnění studijních a se studiem spojených povinností,
- je potřebné klást důraz na individualitu studentů/zaměstnanců a variabilitu individuálních potřeb i při stejném typu zdravotního postižení včetně jejich proměnlivosti v čase,
- je potřebné vytvářet systémové rámce provádění aktivní politiky rovného přístupu a nediskriminace na úrovni státu i na úrovni jednotlivých vysokých škol,

2. realizací cílených aktivit vysoké školy na mikro úrovni, zejména:

- modifikace podmínek přijímacího řízení s ohledem na druh a stupeň zdravotního postižení,
- učebny, laboratoře, knihovny, studovny, sociální zařízení a další materiální a technologické vybavení školy je architektonicky a organizačně přístupné,
- přímí aktéři vzdělávání – studující, spolustudující, pedagogové, další zaměstnanci školy (referenti studijních oddělení, oddělení pro vědu a výzkum, zahraniční vztahy, zaměstnanci knihoven, sekretariátů, atd.) znají a respektují základní charakteristické podmínky studia při zdravotním postižení,
- využívané pracovní postupy, výukové metody a další aspekty výuky, tj. přednášky, laboratorní práce, práce v terénu, pracovní stáže, školení, semináře a další setkání, poskytování studijních a informačních materiálů v dostupných/alternativních formátech, podpora flexibilních metod výuky, dále například možnost delší lhůty pro ukončení studijního kurzu apod. odpovídají oprávněným potřebám studentů/zaměstnanců s postižením,
- studentům/zaměstnancům se zdravotním postižením je zpřístupněno provádění výzkumných aktivit,
- existuje přiměřená nabídka distančního vzdělávání,
- při ověřování studijních výsledků studenta (zkoušení a hodnocení studijních výsledků) nejsou snižovány nároky, nýbrž je, v případě potřeby, ověřování prováděno modifikovaným způsobem,
- existuje nabídka poradenských a dalších podpůrných služeb,
- stravovací, ubytovací, případně další zařízení spojená se studiem jsou přístupná lidem s postižením,

3. realizací cílených aktivit vysoké školy na mezzo úrovni, kdy

vysoká škola ve všech svých koncepcích, procedurálních postupech a činnostech včetně strategického plánování a alokace zdrojů, věnuje pozornost prostředkům umožňujícím účast studentům/zaměstnancům s postižením ve všech oblastech akademického a společenského života. Týká se zejména aspektů

- organizace školy,
- systém vnitřních norem,
- úroveň řízení,
- formální i neformální aktivity školy,
- finanční zdroje atd.

Cílenou koordinací aktivit v obou úrovních vysoká škola vytváří podmínky pro realizaci tzv. **přístupných studijních programů**. Obecnou charakteristikou přístupnosti studijního programu je zejména¹²:

- základní studijní literaturu a další studijní opory má student se zdravotním postižením k dispozici ve formátech pro něj sdělných,
- materiální a technické zázemí pracoviště, které garantuje studijní program, stejně jako materiální a technické zázemí pracovišť, které se podílejí na realizaci programu, umožňuje využití tohoto materiálního a technického vybavení studenty se zdravotním postižením,
- opatření v úrovni organizace studia zohledňují charakteristiky zdravotního postižení,
- studenti se zdravotním postižením mají při studiu možnost využívat podpůrné služby vysokoškolského poradenského centra.

4. realizací cílených aktivit státu na makro úrovni, kdy zejména:

- existuje politická vůle pro realizaci rovných podmínek při vysokoškolském studiu osob se zdravotním postižením,
- existují závazné právní normy pro zajištění přístupného vysokoškolského studia osob se zdravotním postižením
- existují systémové finanční nástroje pro zajištění přístupného vysokoškolského studia osob se zdravotním postižením

¹² Tyto obecné charakteristiky budou předmětem dalšího konkrétního rozpracování v rámci Metodiky k zajištění rovných podmínek studia při zdravotním postižení – Minimální standardy přístupnosti

Článek 24 Vzdělávání

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají právo osob se zdravotním postižením na vzdělání. S cílem realizovat toto právo bez diskriminace a na základě rovných příležitostí, státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí začleňující vzdělávací systém na všech úrovních a celoživotní vzdělávání zaměřené na:
 - a) plný rozvoj lidského potenciálu a smyslu pro vlastní důstojnost a uvědomění si vlastní hodnoty, stejně jako na posilování úcty k lidským právům, základním svobodám a lidské různorodosti;
 - b) rozvoj osobnosti, nadání a kreativity osob se zdravotním postižením, jakož i jejich duševních a tělesných schopností, v co největší možné míře;
 - c) účinné zapojení osob se zdravotním postižením do života ve svobodné společnosti.
2. Při uskutečňování tohoto práva státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí aby:
 - a) osoby se zdravotním postižením nebyly z důvodu svého postižení vyloučeny ze všeobecné vzdělávací soustavy a aby děti se zdravotním postižením nebyly z důvodu svého postižení vyloučeny z bezplatného a povinného základního vzdělávání nebo středního vzdělávání;
 - b) osoby se zdravotním postižením měly na rovnoprávném základě s ostatními přístup k inkluzivnímu, kvalitnímu a bezplatnému základnímu vzdělávání a střednímu vzdělávání v místě, kde žijí;
 - c) byla jim poskytována přiměřená úprava podle individuálních potřeb;
 - d) osobám se zdravotním postižením byla v rámci všeobecné vzdělávací soustavy poskytována nezbytná podpora umožňující jejich účinné vzdělávání;
 - e) účinná opatření individualizované podpory byla realizována v prostředí, které v souladu s cílem plného začlenění maximalizuje vzdělávací pokroky a sociální rozvoj.
3. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, umožní osobám se zdravotním postižením získat praktické a sociální dovednosti, které by usnadnily jejich plné a rovné zapojení do systému vzdělávání a do života společnosti. Za tímto účelem přijmou státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, příslušná opatření a zejména:
 - a) umožní studium Braillova písma, alternativního písma a augmentativních a alternativních způsobů, prostředků a formátů komunikace, rozvoj orientačních schopností a mobility, jakož i vzájemnou podporu ze strany osob v rovnocenné situaci a poradenství;
 - b) umožní studium znakového jazyka a podporu jazykové identity společenství neslyšících;
 - c) zajistí, aby nevidomým, neslyšícím a hluchoslepým osobám, a zejména dětem, bylo poskytováno vzdělávání v jazycích a způsobech a prostředcích komunikace, které jsou pro dotyčnou osobu nejvhodnější, a v prostředcích, která maximalizují vzdělávací pokroky a sociální rozvoj.
4. S cílem přispět k zajištění realizace tohoto práva, státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou příslušná opatření pro zaměstnávání učitelů, včetně učitelů se zdravotním postižením, kteří ovládají znakový jazyk a/nebo Braillovo písmo, a pro přípravu odborníků a pracovníků, kteří působí na všech úrovních vzdělávání. Tato příprava bude zahrnovat informace o problematice zdravotního postižení a využívání vhodných augmentativních a alternativních způsobů, prostředků a formátů komunikace, vzdělávacích technik a materiálů přizpůsobených potřebám osob se zdravotním postižením.
5. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost přístupu k obecnému terciárnímu vzdělávání, odborné přípravě na výkon povolání, vzdělávání dospělých a celoživotnímu vzdělávání bez diskriminace a na rovnoprávném základě s ostatními. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osobám se zdravotním postižením byla poskytována přiměřená úprava.